

Nasjonale Konkurransemyndigheters Stilling Under Rådets Forordning Nr. 1/2003

Kandidatnr: 171

Veileder: Olav Kolstad

Leveringsfrist: 09.05.2003

Til sammen 13 493 ord

27.05.2003

Innholdsfortegnelse

1	<u>INNLEDNING</u>	1
1.1	MÅLET FOR SPESIALOPPGAVEN	1
1.2	GENERELT OM FORORDNINGEN	1
1.3	FORORDNINGENS TILBLIVELSE	2
1.4	RETTSKILDE OG METODE	3
1.5	HOVEDENDRINGER FRA FORORDNING 17/62 TIL FORORDNING 1/2003	4
1.5.1	ART. 81 NR. 3 GIS DIREKTE VIRKNING	4
1.5.2	NASJONALE KONKURRANSEMYNDIGHETERS FÅR UTVIDET KOMPETANSE	5
1.6	UTPEKING AV NASJONALE KONKURRANSEMYNDIGHETER	6
1.7	MEDDELSER OM ANVENDELSEN AV FORORDNINGEN	7
1.8	FORORDNINGENS STILLING I EØS OG NORGE	7
1.9	FORHOLDET TIL NASJONALE DOMSTOLER	8
1.10	VIDERE FREMSTILLING	8
2	<u>NASJONALE KONKURRANSEMYNDIGHETERS KOMPETANSE TIL Å ANVENDE ART. 81 OG 82</u>	9
2.1	ART. 3 I FORORDNINGEN	9
2.2	BAKGRUNNEN FOR KOMPETANSEREGELEN	9
2.3	REGLENE NASJONALE KONKURRANSEMYNDIGHETER ER GITT KOMPETANSE TIL Å ANVENDE	9
2.3.1	ANVENDELSEN AV ART. 81	10
2.3.2	ANVENDELSEN AV ART. 82	11
2.4	FORHOLDET MELLOM FELLESSKAPSRETTEEN OG NASJONAL RETT	11
2.4.1	FORHOLDET MELLOM ART. 81 OG NASJONAL RETT	12
2.4.2	FORHOLDET MELLOM ART. 82 OG NASJONAL RETT	16
2.4.3	BEGRUNNELSE FOR FORSKJELLEN MELLOM ART. 81 OG ART. 82	16
2.5	NASJONALE REGLER SOM FORFØLGER ANDRE MÅL	17
3	<u>NASJONALE KONKURRANSEMYNDIGHETERS KOMPETANSE OVERFOR FORETAK</u>	19

3.1	BAKGRUNNEN FOR ART. 5	19
3.2	FELLESKAPETS KRAV TIL NASJONAL GJENNOMFØRING AV BESTEMMELSEN	19
3.3	ANVENDELSEN AV ART. 81 OG 82 I KONKRETE SAKER	21
3.3.1	PÅBY AT EN OVERTREDELSE SKAL BRINGES TIL OPPHØR	21
3.3.2	TREFFE MIDLERTIDIGE FORFØYNINGER	22
3.3.3	AKSEPTERE TILSAGN	23
3.3.4	ILEGGE BØTER	24
3.3.5	INNDRA GRUPPEFRITAKELSE	25
3.4	VIRKNINGEN AV NASJONALE KONKURRANSEMYNDIGHETERS VEDTAK	26
3.5	VEDTAK NASJONALE KONKURRANSEMYNDIGHETER IKKE ER GITT HJEMMEL TIL Å VEDTA.	26

4 SAMARBEIDET MELLOM KOMMISJONEN OG NASJONALE KONKURRANSEMYNDIGHETER **28**

4.1	SAMARBEIDET	28
4.1.1	FORMÅLET MED SAMARBEIDET	29
4.1.2	PRAKTISK GJENNOMFØRING	29
4.2	NASJONALE KONKURRANSEMYNDIGHETERS PLIKTER	30
4.3	PLIKTEN TIL Å UNDERRETTE KOMMISJONEN FØR VEDTAK FATTES	30
4.4	INNHESTE BEVIS PÅ VEGNE AV KOMMISJONEN	31
4.5	KOMMISJONENS PLIKTER	31
4.6	DET RÅDGIVENDE UTVALG FOR KARTELL- OG MONOPOLSPØRSMÅL	32
4.7	FORDELINGEN AV SAKER I NETTVERKET	33
4.7.1	SAKER KOMMISJONEN VIL BEHANDLE	33
4.7.2	SAKER KOMMISJONEN KAN GRIPE INN I	34
4.7.3	HVILKE NASJONALE MYNDIGHETER SOM KAN BLI FRATATT JURISDIKSJON	36
4.7.4	FORDELINGEN MELLOM MEDLEMSSTATENE	37
4.8	UTVEKSLING AV OPPLYSNINGER	38
4.8.1	SKRANKER FOR ANVENDELSEN AV UTVEKSLEDE OPPLYSNINGER	38
4.8.2	BEVISINNHESTING PÅ VEGNE AV ANDRE NASJONALE KONKURRANSEMYNDIGHETER	39
4.8.3	TAUSHETSPLIKT	39

5 AVSLUTNING **40**

6 LITTERATURLISTE **41**

1 Innledning

1.1 Målet for spesialoppgaven

Denne oppgaven vil behandle hvilken rolle nasjonale konkurransemyndigheter er gitt etter Rådets Forordning Nr. 1/2003, (heretter forordningen). Forordningen vil bestemme prosedyren ved håndhevelsen av EF-traktatens art. 81 og 82. Den ble vedtatt den 16.12.2002, og vil anvendes fra den 1.5.2004.

Målet er å gi en oversikt over de oppgaver nasjonale konkurransemyndigheter vil få i det nye systemet, og hvordan de må samarbeide med Kommisjonen og andre nasjoners konkurransemyndigheter for å få til en effektiv og enhetlig anvendelse av konkurransereglene.

1.2 Generelt om forordningen

Forordningen er en vidtgående reform av gjennomføringen av traktatens art. 81 og 82. Den vil erstatte Rådets forordning 17/62, som nå har vært anvendt i over 40 år med kun mindre endringer. Forordning 17/62 ble vedtatt i en tid da Fellesskapet besto av 6 medlemsland og den internasjonale handelen hadde et mye mindre omfang enn i dag. I det markedet var det hensiktsmessig med en sentralisert håndheving som sikret en enhetlig anvendelse av et regelverk som da var nytt og ukjent. Etterhvert som antall medlemsland og den internasjonale handelen har økt vesentlig, har det sentraliserte systemet medført en svært stor arbeidsbyrde for Kommisjonen. Frem til nå har man prøvd å begrense denne arbeidsbyrden ved å gi forordninger om fritak for bestemte typer av avtaler man har ansett som uskadelige for konkurransen, (gruppefritakelsesforordninger), og ved å avslutte mange saker på en ”uformell” måte (comfort letters).

Mot slutten av 90-tallet ble det imidlertid klart at dette ikke var nok for å stå i mot den økende arbeidsmengden, særlig med tanke på at EU nå står foran en stor utvidelse østover. Samtidig er noe av begrunnelsen for det sentraliserte håndhevingssystemet falt

bort. Det foreligger nå 40 år med praksis om anvendelsen av art. 81 og 82, både fra Kommisjonen og Domstolen. Dessuten er de fleste nasjonale konkurranseregler blitt harmonisert med fellesskapsreglene slik at nasjonale myndigheter har opparbeidet seg en god kompetanse i å anvende reglene. Det er derfor ikke lenger like stor fare for at desentraliseringen vil føre til et alvorlig sprik i anvendelsen av art. 81 og 82.

Målet med reformen er å få til et effektivt tilsyn av konkurransen i markedet med så få administrative byrder for foretakene som mulig. Kommisjonen har hatt store kapasitetsproblemer fordi den bruker mye ressurser på å behandle notifikasjoner fra foretak som ønsker avtaler godkjent etter art. 81 nr. 3. Systemet har ført til lang saksbehandlingstid for nye avtaler som ikke kan gjennomføres før Kommisjonen har behandlet notifikasjonen. Samtidig har det vist seg at de alvorlige bruddene på konkurransereglene sjelden blir meldt til Kommisjonen. Det nye systemet skal frigjøre Kommisjonens ressurser slik at den kan bruke mer tid på å etterforske de alvorligste bruddene i markedet.

Forordningen skal føre til økt kontroll av markedet ved at flere organer tar del i overvåkningen. De nasjonale konkurransemyndighetene har også det fortinnet frem for Kommisjonen at de kjenner de lokale markedene bedre, og derfor har bedre muligheter til å avdekke ulovlige avtaler og samarbeid mellom markedsaktørene. Nasjonale konkurransemyndigheter og domstolars økte kompetanse vil dessuten medføre at flere saker kan behandles, og dermed sikre at regelverket blir mer effektivt gjennomført i markedet.

1.3 Forordningens tilblivelse

Forordningen er gitt med hjemmel i EF-traktatens art. 83 som bestemmer at forordningen må vedtas av Rådet med kvalifisert flertall. Kommisjonen ga først ut en hvitbok¹ for å sette i gang en debatt rundt spørsmålet om gjennomførelsen av art. 81 og 82. Hvitboken bidro til en bred debatt om hvordan systemet skulle moderniseres. I denne perioden ble det særlig diskutert i hvilken grad håndhevelsen skulle desentraliseres, og hvordan en evt. kunne sikre at regelverket anvendes enhetlig av alle

¹ Kom. 1999/101.

medlemsstatenes konkurransemyndigheter. På bakgrunn av denne debatten la Kommisjonen i september 2000 frem et utkast til forordning.² Europaparlamentet og det økonomiske og sosiale utvalg støttet i det store og hele Kommisjonens forslag. Dette utkastet ble likevel endret på flere punkter av Rådet. Særlig var det store diskusjoner rundt art. 3 om reguleringen av forholdet mellom nasjonal rett og traktatens art. 81 og 82. Flere av medlemslandene var betenkt over muligheten for at de nasjonale konkurransemyndighetene skulle bli nektet å anvende nasjonale konkurranseregler i alle saker hvor samhandelen mellom medlemsstatene kunne bli påvirket. Etter langvarige forhandlinger i Rådet, med et økende press om å få vedtatt en forordning som er klar til å anvendes når Unionen blir utvidet,³ ble et forslag fra formannskapet enstemmig vedtatt av Rådet i desember 2002.

1.4 Rettskilde og metode

For å bestemme metoden i EF-retten er det naturlig å ta utgangspunkt i EF-Domstolens rettskildebruk. Ved tolkningen av forordninger er utgangspunktet en naturlig forståelse av ordlyden. Et moment her er imidlertid at forordninger er gyldige på alle de 11 offisielle EU-språkene. Forskjeller i betydningen i de ulike språkversjonene gjør Domstolen tilbakeholden med en bokstavfortolkning av bestemmelsene i en forordning.

Formålet blir ofte tillagt stor vekt av Domstolen. Den kan se både på de formålene som kommer frem av fortalen i forordningen, og på formål som den kan utlede fra generelle betraktninger om hva man ønsker å oppnå med forordningen. "Effet utile" – at EF-regelen skal tolkes på en slik måte at den har en effektiv virkning er et argument Domstolen ofte legger vekt på. Domstolen trekker også inn regelharmoni og betrakter reglene i sammenheng med hverandre.

Forordningens forarbeider blir det normalt lagt liten vekt på. Rådets møter er ikke offentlige, og de pressemeddelelsene som offentliggjøres fra møtene er ofte så generelle at de gir lite veiledning om forståelsen av enkeltbestemmelsene i forordningen.

² Kom. 2000/582.

³ Se f.eks. formannskapets konklusjoner punkt 17, s. 8, etter møtet i Det Europeiske Råd i Barcelona, mars 2002. Tilgang: <http://ue.eu.int/pressData/en/ec/71025.pdf>

Kommisjonens forslag og Parlamentets og det økonomiske og sosiale utvalgs uttalelser blir heller ikke tillagt særlig vekt av Domstolen, men dersom det skjer en endring fra Kommisjonens forslag til Rådets endelige forordning kan den legislative historien gi en pekepinn på at Rådet ikke vil ha en slik virkning av forordningen som det Kommisjonen foreslo.

Forordningen har direkte virkning i medlemslandene, jf. EF-traktatens art. 249. Det vil si at den skaper rettigheter og plikter for borgerene uten noen form for gjennomføring fra medlemsstatenes side. Forordningen skal ikke innføres ved hjelp av nasjonale regler fordi dette kan skjule dens fellesskapsrettslige opprinnelse. Det kan imidlertid fremgå av forordningen at medlemsstatene skal treffe nærmere bestemte regler, slik som i forordning nr. 1/2003, art. 35.

1.5 Hovedendringer fra forordning 17/62 til forordning 1/2003

1.5.1 Art. 81 nr. 3 gis direkte virkning

En viktig forutsetning for å forbedre overvåkingen av konkurransen i markedet er at hele art. 81 må gis direkte anvendelse. Dette kommer frem i forordningens art. 1 som erstatter det godkjenningssystem som gjelder under forordning 17/62, ved å gjøre art. 81 nr. 3 til en direkte anvendelig unntaksregel.

Dette medfører en endring både for Kommisjonen og nasjonale konkurransemyndigheter. Kommisjonen trenger ikke lenger behandle notifikasjoner fra foretak som vil ha avtaler og praksis godkjent etter art. 81 nr. 3, mens nasjonale konkurransemyndigheter kan anvende art. 81 fullt ut. Dersom de finner at en avtale eller praksis strider med art. 81 nr. 1, kan de selv avgjøre om avtalen eller praksisen likevel er lovlig etter art. 81 nr. 3.

Det nye systemet vil også medføre større ansvar for foretakene selv. Til nå har godkjenningssystemet medført at foretakene kan få Kommisjonens vurdering av om avtalen er i overensstemmelse med art. 81 nr. 3 før de iverksetter den. Foretakene kan dermed være sikre på at de ikke påfører seg selv bøter og andre straffereaksjoner når de gjennomfører avtalen. Etter den nye forordningen vil de ikke ha noen tilsvarende muligheter for forhåndsgodkjenning, slik at de nå selv må vurdere om avtalen er i

henhold til art. 81 nr. 3. Avtalen vil først bli vurdert av myndighetene etter at foretakene har gjennomført den, og en feil vurdering fra foretakenes side kan medføre bøteansvar. Dette kan føre til at det foretakene sparer ved at de ikke lenger trenger å anmelde avtaler til Kommisjonen, kan de måtte bruke på juridisk rådgivning for å vurdere om avtaler er i henhold til art. 81.

1.5.2 Nasjonale konkurransemyndigheters får utvidet kompetanse

Forordning 17/62 har ingen krav til nasjonale konkurransemyndigheters kompetanse til å anvende traktatens art. 81, nr.1 og 82. Frem til nå har det vært opp til de enkelte nasjonale myndigheter om de vil gi sine konkurransemyndigheter denne kompetansen. Utover 90-tallet kom det klare signaler fra Kommisjonen om at det var ønskelig at de nasjonale konkurransemyndigheter hadde en slik kompetanse, fordi dette kunne bidra til en avlastning for Kommisjonen og bedre samarbeidet mellom Kommisjonen og nasjonale konkurransemyndighetene. Kommisjonen ga i 1997 også ut en meddelelse⁴ om hvordan samarbeidet med de nasjonale konkurransemyndighetene skulle fungere best mulig. Dette har medført at en rekke land har gitt sine konkurransemyndigheter kompetanse til å anvende art. 81 nr. 1 og art. 82, men det er først ved innføringen av den nye forordningen at dette er blitt obligatorisk.

Etter forordning 17/62 har Kommisjonen hatt eksklusiv kompetanse til å anvende art. 81 nr. 3. Dette har medført at nasjonale konkurransemyndigheter har hatt begrensede muligheter til å gripe inn etter art. 81. Dersom foretakene har notifisert en avtale eller praksis til Kommisjonen, har ikke nasjonale konkurransemyndigheter hatt myndighet til å anvende art.81 nr. 1 mot foretakene, med mindre avtalen utvilsomt faller utenfor art. 81 nr. 3. Den nye forordningen krever eksplisitt at nasjonale konkurransemyndigheter skal ha kompetanse til å anvende hele art. 81, noe som vil føre til en langt mer effektiv anvendelse for nasjonale konkurransemyndigheter enn tidligere.

⁴ Kommisionens meddelelse om samarbejdet mellem Kommisionen og medlemstaternes konkurrencemyndigheder ved behandling af sager, der henhører under EF-traktatens artikel 85 og 86. (Nåværende artikkel 81 og 82).

1.6 Utpeking av Nasjonale konkurransemyndigheter

Etter forordningens art. 35 skal hver medlemsstat utpeke de myndighetene i vedkommende stat som skal ha status som nasjonale konkurransemyndigheter etter forordningen. Denne kompetansen kan gis til et organ, eller fordeles mellom flere forskjellige. I de fleste medlemslandene er det vanlig at flere ulike organer deltar i overvåkingen av markedet, med ansvar for ulike sektorer. I f.eks. Storbritannia er det 7 ulike organer som behandler konkurransesaker, med ansvar for f.eks. telemarkedet, energimarkedet, etc., mens andre organer er ankeinstanser for disse. Kompetansen kan også fordeles mellom rettsforfølgende og rettslige myndigheter (typisk domstolene), noe jeg vil komme nærmere inn på i punkt 4.7.3.

Som vi skal se i punkt 3.2 vil Fellesskapet stille en del krav til hvordan medlemsstatene oppfyller forordningen. Det kan i den forbindelse stilles spørsmål om spredning av kompetansen mellom et stort antall organer i en medlemsstat vil motvirke en effektiv håndhevelse av regelverket. Dersom mange organer er gitt kompetanse kan det medføre uklare ansvarsfordelinger mellom dem, og fare for at en sak blir sendt fra det ene organet til det andre uten at noen tar ansvar for å behandle saken. Det kan også medføre problemer for samarbeidet mellom Kommisjonen og nasjonale konkurransemyndigheter dersom det for Kommisjonen er uklart hvilken nasjonal konkurransemyndighet som har ansvaret for de forskjellige områdene. Kommisjonen kan ha problemer med å vite hvilken nasjonal myndighet de skal henvende seg til i en bestemt sak. Et stort antall ulike myndigheter vil også bli mer krevende på den måten at det kan bli enda vanskeligere å få til en enhetlig anvendelse av regelverket. Et moment her er at anvendelsen av art. 81 og 82 krever en høy grad av juridisk og økonomisk kompetanse, som det kan være hensiktsmessig å samle i en eller noen få sentrale enheter i medlemsstaten.

Kravet til en effektiv gjennomføring av forordningen i nasjonal rett, og medlemsstatenes plikt til å bidra til at regelverket anvendes enhetlig, bør derfor føre til at medlemsstatene ikke sprer myndigheten til å anvende art. 81 og 82 mellom for mange organer i medlemslandet.

1.7 Meddelelser om anvendelsen av forordningen

Før forordningen skal tas i bruk i Fellesskapet vil Kommisjonen komme med en rekke meddelelser om forståelsen og anvendelsen av forskjellige bestemmelser i denne forordningen. Kommisjonen arbeider for tiden med 7 meddelelser angående forordningen, og disse forventes å komme ut til offentlig høring sommeren/høsten 2003⁵. De viktigste i forhold til det som behandles i denne oppgaven er en meddelelse om når samhandelskriteriet er oppfylt etter art. 3, og en eller flere meddelelser om hvordan nettverket av europeiske konkurransemyndigheter skal fungere.

1.8 Forordningens stilling i EØS og Norge

Det foregår for tiden forhandlinger for å bestemme hvilke av forordningens bestemmelser som skal tas inn i EØS-samarbeidet. Det er ennå uklart hvilke bestemmelser i forordningen som blir gjort til en del av EØS-avtalen⁶. Kommisjonen mener EØS-avtalen er til hinder for en desentralisert håndheving av avtalens art. 53 og 54, som tilsvarende EF-traktatens art. 81 og 82.⁷ Dette medfører også at det er tvilsomt om EFTA-statene blir en del av det europeiske konkurransenettverket som skal opprettes for å bedre samarbeidet og informasjonsutvekslingen i konkurransesaker. EØS-avtalen er imidlertid ikke til hinder for at Norge vedtar en lov som gir norske konkurransemyndigheter anledning til å anvende EØS-avtalens art. 53 og 54 som en norsk lov, men dette vil altså ikke følge av de folkerettslige forpliktelsen etter EØS-avtalen og vil ikke gi norske konkurransemyndigheter noen adgang til det europeiske konkurransenettverket.

I forslaget til ny konkurranselov⁸ er det i § 2-2 d) foreslått at Konkurransetilsynet skal få kompetanse til å anvende art. 53 og 54 i EØS-avtalen, det er imidlertid usikkert om dette blir vedtatt i den endelige loven. Dersom det blir klart at Norge ikke blir

⁵ Opplysningene er gitt av Hans Høj ved Konkurrencestyrelsen i Danmark

⁶ Opplysningene er gitt av Steinar Undrum ved konkurransepolitisk avdeling i Arbeids- og Administrasjonsdepartementet.

⁷ Se Arbeids- og Administrasjonsdepartementets høringsbrev angående ny konkurranselov, punkt 4.2, 3. avsnitt. Tilgang: <http://www.dep.no/aad/norsk/publ/hoeringsnotater/002051-990036/index-dok000-b-n-a.html>

⁸ NOU 2003:12

folkerettslig forpliktet til å gi sine konkurransemyndigheter hjemmel til å anvende art. 53 og 54, samtidig som den nye loven mest sannsynlig vil ha forbudsbestemmelser som er harmonisert med art. 53 og 54, er det unødvendig å gi Konkurransetilsynet hjemmel til å anvende to regelsett som skal være harmoniserte. Det kan skape unødvendig usikkerhet hos Konkurransetilsynet om hvilket regelsett det skal anvende i saker som både er omfattet av norsk konkurranselov og av EØS-avtalens art. 53 og 54.

1.9 Forholdet til nasjonale domstoler

Ved at art. 81 nr. 3 gis direkte virkning vil også domstolene i medlemslandene ha kompetanse til å anvende art. 81 og 82 fullt ut. Dette er sagt eksplisitt i forordningens art. 6. Domstolene og nasjonale konkurransemyndigheter er satt til å ivareta to ulike interesser. Mens domstolene skal behandle saker mellom private parter og ivareta privates interesser, skal konkurransemyndighetene ivareta den offentlige interesse i å få et effektivt marked som bidrar til en samfunnsøkonomisk utnyttelse av ressursene ved at varer og tjenester blir produsert der det er billigst. I et EU-perspektiv skal konkurransereglene også bidra til å nå målet om et felles indre marked. Klagere kan ikke kreve at Kommisjonen eller nasjonale myndigheter griper inn, slik at i noen saker er domstolene det eneste alternativet for klagere som blir utsatt for ulovlig konkurranse fra andre aktører i markedet. Domstolene har den fordelen for de private partene at de kan bli tilkjent erstatning og dekning av saksomkostninger dersom de er utsatt for ulovlig konkurranse. Dette viser at domstolene og konkurransemyndighetene må supplere hverandre i anvendelsen av art. 81 og 82.

1.10 Videre fremstilling

Oppgaven vil først behandle den kompetansen nasjonale konkurransemyndigheter har fått til å anvende art. 81 og 82, hvor jeg også vil behandle hvilke muligheter nasjonale konkurransemyndigheter har til å anvende nasjonale konkurranseregler sammen med art. 81 og 82. I punkt 3 av oppgaven skal vi se på hvilken myndighet nasjonale konkurransemyndigheter skal ha overfor foretak når de anvender art. 81 og 82. Den siste delen av oppgaven vil omhandle samarbeidet mellom Kommisjonen og de nasjonale konkurransemyndighetene, og hvordan opprettelsen av et europeisk konkurransenettverk skal bidra til et tettere samarbeid mellom partene.

2 Nasjonale konkurransemyndigheters kompetanse til å anvende art. 81 og 82

2.1 Art. 3 i forordningen

Etter forordningens art. 3 er nasjonale konkurransemyndigheter gitt kompetanse til å anvende EF-traktatens art. 81 og 82. De skal anvende bestemmelsene i alle saker hvor de anvender tilsvarende bestemmelser i nasjonal rett, og avtalen eller praksisen kan påvirke samhandelen mellom medlemsstatene. Dette medfører at nasjonale konkurransemyndigheter i en sak kan anvende både nasjonale regler og fellesskapsreglene.

2.2 Bakgrunnen for kompetanseregelen

Etter den nye forordningen skal gjennomføringen av traktatens art. 81 og 82 i stor grad overføres fra Kommisjonen til nasjonale organer. For at reglene skal håndheves effektivt blir det ansett som nødvendig, at nasjonale konkurransemyndigheter blir pålagt å anvende art. 81 og 82 i saker der de anvender nasjonale konkurranseregler på avtaler og praksis som kan påvirke samhandelen.⁹ Dersom nasjonale konkurransemyndigheter ikke fikk denne plikten, fryktet Kommisjonen at de ville foretrekke å anvende nasjonale regler fordi nasjonale myndigheter ofte har en preferanse for sine ”egne” regler.

2.3 Reglene nasjonale konkurransemyndigheter er gitt kompetanse til å anvende

EF-traktatens art. 81 og 82 inneholder de materielle konkurransebestemmelsene for foretak. Art. 81 retter seg mot ulovlig samarbeid mellom foretak, mens art. 82 retter seg mot ulovlig utnyttelse av en dominerende stilling i markedet.

⁹ Forordningens fortale punkt (8).

2.3.1 Anvendelsen av art. 81

Art. 81 nr. 1 forbyr enhver avtale mellom foretak, enhver beslutning truffet av sammenslutninger av foretak og enhver form for samordnet opptreden som kan påvirke handelen mellom medlemsstatene, og som har til formål eller virkning å hindre, innskrenke eller vri konkurransen på det felles marked. Bestemmelsen er tolket svært vidt av Kommisjonen og Domstolen. Etter forordningens art. 2 er det konkurransemyndighetene som har bevisbyrden for at det foreligger en overtredelse av art. 81 nr. 1.

For at nasjonale konkurransemyndigheter skal anvende art. 81 må avtalen eller praksisen kunne påvirke samhandelen mellom medlemsstatene. Dette samhandleskriteriet er tolket svært vidt av fellesskapsdomstolene. I STM-saken¹⁰ la Domstolen til grunn at det er nok at avtalen kan påvirke samhandelen direkte eller indirekte, aktuelt eller potensielt. Denne vide formuleringen fører til at art. 81 kan komme til anvendelse på konkurransebegrensninger som primært bare fører til skade i en stat. Den desentraliserte håndhevingen kan føre til at art. 81 vil bli anvendt i saker som Kommisjonen tidligere henla pga. manglende fellesskapsinteresse. Det er ventet at Kommisjonen vil gi en meddelelse som skal gi medlemsstatenes myndigheter nærmere veiledning om når samhandelsvilkåret er oppfylt.

Etter den nye forordningen er hele art. 81 gitt direkte virkning i Fellesskapet. Det vil si at nasjonale konkurransemyndigheter nå også må vurdere om en avtale eller praksis som omfattes av art. 81 nr. 1, likevel er lovlig fordi de oppfyller kravene i art. 81 nr. 3. Vilkårene for dette er at avtalen eller praksisen bidrar til å bedre produksjonen eller fordelingen av varene eller til å fremme den tekniske eller økonomiske utviklingen, samtidig som de sikrer forbrukerne en rimelig andel av de fordelene som er oppnådd. Dessuten må foretakene kun binde seg til restriksjoner som er absolutt nødvendige for å nå disse målene. Videre må ikke foretakene gis mulighet til å utelukke konkurransen for en vesentlig del av de varene det gjelder. Etter forordningens art. 2 er bevisbyrden her snudd slik at det er foretakene som må bevise at vilkårene i art. 81 nr. 3 er oppfylt.

¹⁰ Sak 56/65, Société Technique Minière mot Maschinenbau Ulm GmbH

Selv om det ikke lenger er nødvendig å få avtaler forhåndsgodkjent, vil gruppefritaksforordningene fortsatt være gyldige. Disse forordningene som er gitt av Kommisjonen, bestemmer at visse typer av avtaler er omfattet av art. 81 nr. 3. Disse forordningene vil gi viktig veiledning til foretak og nasjonale konkurransemyndigheter om anvendelsen av art. 81 nr. 3.

2.3.2 Anvendelsen av art. 82

Art. 82 forbyr ett eller flere foretaks utilbørlige utnyttelse av sin dominerende stilling på det felles marked eller i en vesentlig del av det felles marked. Også her er det et vilkår at forholdet kan påvirke handelen mellom medlemsstatene. Et foretak har normalt en dominerende stilling i sitt marked, når det i utstrakt grad kan handle uavhengig av konkurrenter, kunder og forbrukerne.¹¹

Det er den utilbørlige utnyttelsen av en dominerende stilling nasjonale konkurransemyndigheter skal slå ned på. Bestemmelsen rammer et vidt spekter av handlinger; utnyttende priser, underpriser for å drive konkurrenter ut av markedet, forskjellsbehandling av kunder, etc.

Anvendelsen av art. 82 forutsetter en grundig analyse av markedet, både for å avgjøre om foretaket har en dominerende stilling, og om det har utnyttet sin posisjon på en utilbørlig måte. Dette vil være et ressurskrevende arbeid som nå i mange saker er overført fra Kommisjonen til nasjonale konkurransemyndigheter.

2.4 Forholdet mellom fellesskapsretten og nasjonal rett

EF-traktatens art 83 nr. 2 litra e gir uttrykkelig hjemmel for å fastlegge forholdet mellom nasjonal lovgivning og Fellesskapets konkurranserett. Tidligere har ikke dette vært regulert i noen forordning, men den domstolskapte hovedregelen har vært at fellesskapsretten har forrang fremfor nasjonal rett.¹² I den nye forordningen er det gitt mer detaljerte regler for forholdet mellom traktatens art. 81 og 82 og nasjonal rett.

¹¹ Sak 26/76, para. 65, United Brands Company og United Brands Continentaal BV mot Kommisjonen.

Formålet med reglene er å sikre like vilkår på det indre marked. Når fellesskapsretten har forrang fremfor nasjonal rett, behøver foretak med en avtale eller praksis som oppfyller samhandelskriteriet kun å forholde seg til fellesskapsretten, og slipper å forholde seg til en rekke forskjellige nasjonale regler. Kommisjonens forslag til forordning gikk betydelig lenger på dette punktet.¹³ Den foreslo at dersom samhandelskriteriet var oppfylt skulle nasjonale konkurransemyndigheter kun anvende art. 81 og 82, og ikke nasjonale konkurranseregler. Etter press fra flere medlemsstater ble dette noe moderert i den endelige forordningen.

2.4.1 Forholdet mellom art. 81 og nasjonal rett

Etter art 3.2 er det bestemt at anvendelsen av nasjonal konkurranserett ikke må føre til forbud mot avtaler eller praksis som kan påvirke handelen mellom medlemsstatene, og som er tillatt etter art. 81. Dette sikrer at foretak som samarbeider i internasjonal handel ikke kan bli rammet av nasjonale regler dersom de ikke overtrer art. 81. Dette vil være et viktig middel for å oppnå målet om et felles indre marked.

Det er noe uklart hvor mye denne regelen forandrer dagens situasjon. Som sagt regulerer ikke forordning 17/62 forholdet mellom art. 81 og nasjonale regler.

Domstolens praksis rundt dette problemet er noe uklar. Den førende saken her er Walt Willhelm-saken, der Domstolen uttaler at utgangspunktet er at nasjonal rett ikke må anvendes på en slik måte at den hindrer en ensartet anvendelse og uinnskrenket virkning av Fellesskapets regler. Saken gjaldt imidlertid en avtale som var forbudt både etter nasjonale tyske regler og art. 81, og gir derfor ikke noe sikkert svar på alle de forskjellige konfliktsituasjonene som her kan oppstå. Det er i teorien diskutert en rekke ulike konfliktsituasjoner;¹⁴ forbud i nasjonal rett mot forhold som faller utenfor art. 81 nr. 1, forbud i nasjonal rett mot forhold som faller innenfor art. 81 nr. 3, og godkjenning i nasjonal rett av forhold som er forbudt etter art. 81. Løsningen har for noen av tilfellene vært helt klare, mens det for andre tilfeller fortsatt hersker usikkerhet. F.eks. i det siste tilfelle er det klart at nasjonale regler ikke kan anvendes for å tillate forhold

¹² Sak 14/68, Walt Willhelm mot Bundeskartellamt.

¹³ Kom. 2000/582. Forslagets art. 3.

¹⁴ Se f.eks. Kerse, *E. C. Antitrust Procedure*, s. 450 – 456 og Whish, *Competition Law*, s. 321 – 328.

som er forbudt etter art. 81. Dette ville stride klart med prinsippet, uttalt i Walt Willhelm-saken, om at anvendelsen av nasjonale regler ikke må hindre en uinnskrenket virkning av fellesskapsreglene.

Anvendelsen av dette prinsippet i de andre konfliktsituasjonene gir imidlertid ikke like klare svar. Dersom forholdet ikke faller inn under art. 81 nr. 1 er det ikke klart om anvendelsen av nasjonale forbud kan være en trussel mot gjennomføringen av art. 81. Dersom begrunnelsen for at art. 81 ikke rammer forholdet er at avtalen ikke har en slik dimensjon at Fellesskapet har interesse i å gripe inn, er det ikke i strid med fellesskapsretten dersom de nasjonale reglene likevel forbyr forholdet.¹⁵ Hvis begrunnelsen derimot er at avtalen eller praksisen ikke inneholder konkurransehindre som beskrevet i art. 81 nr 1, er det mer betenkelig at nasjonale regler kan brukes til å forby forholdet fordi det er konkurransehindre etter nasjonal rett. Her vil den nye forordningens art. 3.2 skape klarhet i konflikten. Bestemmelsen sier klart at nasjonale regler ikke kan anvendes for å forby avtaler eller praksis som ikke begrenser konkurransen som beskrevet i art. 81 nr 1. Dette kan begrunnes ved et ”fra det mer til det mindre”- synspunkt. Ettersom den nye forordningen bestemmer at avtaler og praksis som er omfattet av art. 81 nr. 3 skal ha immunitet mot nasjonale regler bør i hvert fall avtaler og praksis som ikke er omfattet av art. 81 nr. 1 ha det. Avtaler som må ha unntak etter art. 81 nr. 3 er normalt mer tvilsomme enn de som faller helt utenfor art. 81 nr. 1.

Dette medfører samtidig at det blir svært viktig å bestemme når en avtale eller praksis påvirker samhandelen mellom medlemsstatene, fordi det er kun når dette kriteriet er oppfylt at avtalen eller praksisen har immunitet mot nasjonale konkurranseregler. Forskjeller mellom medlemsstatene på dette punktet kan medføre at noen nasjonale myndigheter griper inn mot en avtale med nasjonale regler, mens andre nasjoner mener at avtalen er beskyttet mot nasjonale regler i henhold til art. 3.2. Det er derfor viktig at Kommisjonen, som de har annonsert, kommer med en meddelelse om tolkningen av samhandelskriteriet slik at det blir tolket på en enhetlig måte av alle medlemsstatenes konkurransemyndigheter. I tillegg til denne meddelelsen kan nasjonale myndigheter selvfølgelig også støtte seg på fellesskapsdomstolenes tolkning av samhandelsvilkåret

¹⁵ Sak , Lancôme mot Etos, (Parfyme-saken).

som beskrevet i punkt 2.3.1.

Det har også vært usikkert hvorvidt det kan anvendes nasjonale bestemmelser til å forby avtaler som er omfattet av art. 81 nr 3 eller de gruppefritaksforordninger som gjelder anvendelsen av denne bestemmelsen. Disse avtalene kan ansees som ønsket av Fellesskapet fordi de i henhold til vilkårene i art. 81 nr. 3 medfører positive ting for markedet og forbrukerne. Det kan derfor være illojalt overfor Fellesskapet dersom et medlemsland forbyr slike avtaler. Det har vært hevdet¹⁶ at man også her må se på hvilke begrunnelser Kommisjonen har brukt for å gi det individuelle fritaket eller den aktuelle gruppefritaksforordningen. Dersom unntaket er gitt fordi avtalene eller praksisen blir ansett for å være positiv for utviklingen av markedet og i forbrukerens interesse, kan det ansees som illojalt å anvende nasjonal rett til å forby denne avtalen eller praksisen. Domstolene har ikke behandlet akkurat dette spørsmålet, men generaladvokaten i BMW-saken¹⁷ drøftet problemstillingen og konkluderte ganske klart med at nasjonale regler ikke kan brukes til å forby en avtale som er unntatt etter en gruppefritakelsesforordning.¹⁸ Domstolen kom imidlertid til at avtalen ikke var omfattet av den aktuelle forordningen, så de tok ikke stilling til konflikten mellom nasjonal rett og gruppefritakelsesforordningen.

Forordningens art. 3.2 vil også skape klarhet i denne konflikten. Den sier klart at nasjonal konkurranserett ikke må anvendes slik at den fører til forbud mot avtaler eller praksis som oppfyller betingelsene i art. 81 nr. 3, eller som er omfattet av en forordning med henblikk på anvendelse av traktatens art. 81 nr. 3. Man vil her få de samme behovene for en enhetlig anvendelse fra de forskjellige medlemslandenes myndigheter som etter art. 81 nr. 1, og Kommisjonen vil ha en omfattende oppgave med å sikre at de nasjonale myndighetene tolker den skjønsmessige bestemmelsen enhetlig.

Noen nasjonale myndigheter frykter at art. 3.2 kan hindre kampen mot karteller. Blant annet har irske konkurransemyndigheter pekt på at bestemmelsen kan være et hinder for medlemsland som ønsker å utvikle en strengere kontroll av karteller. Regelen hindrer

¹⁶ Se f.eks. Kerse, *E. C. Antitrust Procedure*, s. 451 – 456 og Whish, *Competition Law*, s. 323 – 327.

¹⁷ Sak C-70/93, BMW mot ALD Auto-Leasing.

¹⁸ I punkt 39 i generaladvokatens drøftelse.

imidlertid ikke nasjonale myndigheter å anvende strengere sanksjoner, f. eks. fengselsstraff, på forhold som også rammes av art. 81. De har derfor fortsatt stor frihet til effektivt å bekjempe karteller, selv om de ikke kan slå ned på avtaler og praksis som er tillatt etter art. 81.

§ 1-7 i Norges konkurranselov¹⁹.

Som en illustrasjon på konflikten mellom art. 81 og nasjonal lov kan vi se på hvordan Norge har regulert forholdet mellom nasjonal rett og EØS-avtalens art. 53 som tilsvarer EF-traktatens art. 81. I konkurranselovens § 1-7 bestemmes det at lovens forbud ikke gjelder avtaler og praksis som er gitt individuelt unntak etter art. 53 nr. 3 eller som er omfattet av regelverk om unntak for grupper av avtaler etter EØS-avtalens art. 53 nr. 3. Regelen er ment som en kodifisering av Konkurransetilsynets tidligere praksis på området.²⁰ Det er imidlertid uklart om denne regelen er i overensstemmelse med art. 3.2 i forordningen. Det er to forhold som gjør at § 1-7 kan være i strid med forordningens art. 3.2. Det ene er at § 1-7 ikke behandler forholdet mellom nasjonale forbud mot avtaler som påvirker samhandelen, men som ikke er i strid med EØS-avtalens art. 53 nr. 1. I forarbeidene²¹ legges det til grunn at denne problemstillingen sjelden vil oppstå fordi konkurranselovens forbud er snevrere enn art. 53. nr. 1. Jeg mener likevel det er uheldig at forholdet mellom nasjonal konkurranse rett og art. 53 nr. 1 ikke er regulert i bestemmelsen.

Det andre forholdet som kan stride mot forordningens art. 3.2 er at § 1-7 ikke forbyr Konkurransetilsynet å gripe inn i en sak etter lovens § 3-10 selv om avtalen er gitt individuelt fritak eller er omfattet av et gruppeunntak etter art. 53 nr. 3. Departementet sier i forarbeidene at de ikke har tatt stilling til dette problemet.²² Det fremgår av Konkurransetilsynets praksis at de ikke griper inn i slike saker, men det er likevel uheldig at tilsynet i loven ikke er klart avskåret fra å gripe inn i en slik sak.

¹⁹ Lov om konkurranse i ervervsvirksomhet (konkurranse loven), lov av 11.6.1993, nr. 65. Bestemmelsen ble tilføyd ved lov av 5.5.2000 nr. 35.

²⁰ Se Ot.prp.nr.97 (1998-1999), punkt 4.2.1.

²¹ Se Ot.prp.nr.97 (1998-1999), punkt 4.2.3, 3. avsnitt.

²² Se Ot.prp.nr.97 (1998-1999), punkt 4.2.3, nest siste avsnitt.

Vi ser derfor at det kan være to forhold ved konkurranselovens § 1-7 som gjør at den antagelig strider med forordningens art. 3.2. Man bør derfor revidere denne bestemmelsen før forordningen evt. blir gjeldene i EØS. I forslaget til ny konkurranselov foreslår utvalget å fjerne nåværende § 1-7, fordi en bestemmelse tilsvarende forordningens art. 3.2 antagelig vil bli inntatt i den norske gjennomføringslovgivningen når den vedtas.²³

2.4.2 Forholdet mellom art. 82 og nasjonal rett

Når det gjelder art. 82 er forholdene annerledes. Etter art. 3.2 i.f. er forordningen ikke til hinder for at medlemsstatene vedtar en mer restriktiv nasjonal lovgivning, som forbyr eller sanksjonerer ensidig adferd fra foretak, og anvender den på sitt område. Dette betyr at selv om et dominerende foretak opptre i henhold til art. 82, kan det likevel bli rammet av strengere nasjonale regler i forskjellige medlemsland. Det er kun en mer restriktiv nasjonal lovgivning som tillates. Dette forandrer altså ikke dagens situasjon om at nasjonal lovgivning ikke kan anvendes for å tillate forhold som er forbudt etter art. 82.²⁴

Det er fare for at dette kan føre til en re-nasjonalisering av art. 82.²⁵ Ettersom nasjonale konkurransemyndigheter kan anvende nasjonale regler som er strengere enn art. 82, kan området for art. 82 bli mer styrt av nasjonale regler enn tidligere. Det er usikkert hvor stor fare dette er. De fleste nasjonale regler er bygd opp på bakgrunn av art. 82, og vil normalt ikke gå lenger enn det art. 82 gjør. Det er lite sannsynlig at noen medlemsstater vil legge seg på en mye strengere linje enn fellesskapsretten. En utvikling i dette regelverket vil antagelig skje på fellesskapsnivå.

2.4.3 Begrunnelse for forskjellen mellom art. 81 og art. 82

Vi ser at forordningen regulerer forholdet mellom art. 81 og nasjonal rett i mye større grad enn forholdet mellom art. 82 og nasjonal rett. Hva er bakgrunnen for denne

²³ NOU 2003:12, s. 64.

²⁴ Jf. prinsippet i Walt Willhelm-saken.

²⁵ Se f.eks. ØSUs uttalelse til Kommisjonens forslag til forordning punkt 2.6.3.

forskjellen?

Utformingen av art. 3.2 kan sees som et kompromiss mellom Kommisjonen og medlemsstatene. Kommisjonens ønsker at alle nasjonale konkurransemyndigheter i forbindelse med desentraliseringen anvender det samme regelsettet, art. 81 og 82, fordi dette vil føre til en regelharmonisering og dermed en likeartet bedømmelse av problemstillinger med en EU dimensjon. Medlemsstatenes ønsker derimot fortsatt å kunne styre den nasjonale konkurranseretten til en viss grad.

Forskjellen mellom reglene for art. 81 og 82 kan komme av at art. 82 alltid har hatt direkte virkning, slik at anvendelsen av denne ikke vil endre seg fra dagens system, som ikke har vist noe stort behov for en regulering av forholdet mellom nasjonal rett og art. 82. Den direkte virkningen av art. 81 nr. 3 er derimot ny og det kan her være et større behov for å regulere forholdet til nasjonal rett.

Det er også en forskjell mellom art. 81 nr. 3 og 82 ved at et forbud mot en avtale eller praksis som er tillatt etter art. 81 nr. 3 vil være et klart brudd på 81 nr. 3, mens et forbud mot en praksis som faller utenfor forbudet i art. 82, ikke nødvendigvis er et brudd på denne artikkelen. Det er normalt ikke et brudd på fellesskapsretten at en i nasjonal rett går lenger enn det fellesskapsretten krever. Forordningen går i realiteten ikke særlig lenger enn det som følger av den generelle regelen om fellesskapsrettens forrang fremfor nasjonal rett.

2.5 Nasjonale regler som forfølger andre mål

Etter art. 3.3 kommer ikke art. 3 til anvendelse når nasjonale konkurransemyndigheter anvender nasjonale regler som forfølger andre mål enn de som forfølges i traktatens art. 81 og 82. Et eksempel fra fortalens punkt (9) er lovgivning som retter seg mot urimelig markedsføring. Art. 81 og 82 har som mål å sikre konkurransen i markedet, mens regler om god markedsføringsskikk har et spesifikt mål, som er uavhengig av hva slags virkninger markedsføringen har på konkurransen i markedet.

I norsk rett vil f.eks. inngrep etter pristiltaklovens²⁶ § 1 om maks- eller minimumspriser kunne ha innvirkning på konkurransen i markedet. Inngrepet skjer imidlertid ut fra det hensynet å skape stabilitet i markedet ved stor nasjonal eller internasjonal uro i økonomien. Inngrepet må derfor sies å ha et annet hovedformål enn det som skal ivaretas av art. 81 og 82.

Alminnelige prinsipper og andre bestemmelser i fellesskapsretten vil være en skranke også for nasjonale regler som forfølger et annet mål enn art. 81 og 82. F.eks. skal medlemsstatene etter traktatens art. 10 avholde seg fra å treffe tiltak som setter traktatens mål i fare. Dersom nasjonal lovgivning med andre formål enn det art. 81 og 82 har, i utstrakt grad fører til forbud mot avtaler og praksis som er tillatt etter art. 81 og 82, vil dette kunne være en illojal praksis fra medlemsstaten overfor Fellesskapet. Medlemsstatene skal derfor være forsiktig med å anvende dette unntaket.

Det er uheldig at Rådet her har kommet med et unntak som kan gjøre hele art. 3 uklar. Vi har sett i punkt 2.4.1 at forholdet mellom art. 81 og nasjonal rett har vært uklart. Art. 3.2 skulle være med å løse dette problemet, men det uklare unntaket i art. 3.3 bringer oss langt på vei tilbake til den uklare tilstanden som har vært. I ØSUs uttalelse til Kommisjonens forslag ble det spesielt lagt vekt på at det var viktig med en klar regel på dette området.²⁷ De ga derfor sterk støtte til Kommisjonens forslag om en kort og klar regel om at Fellesskapsretten skulle gå foran nasjonal konkurranserett uten unntak. Rådet kunne altså ikke slutte opp om dette forslaget, og det kompromisset de har kommet frem åpner for ny usikkerhet på dette området.

²⁶ Lov av 11.6.1993 nr. 66.

²⁷ ØSUs uttalelse til Kommisjonens forslag til forordning, punkt 2.6.1-2.6.3.

3 Nasjonale konkurransemyndigheters kompetanse overfor foretak

3.1 Bakgrunnen for art. 5

Til forskjell fra forordning 17/62 har den nye forordningen flere krav til nasjonale konkurransemyndigheters kompetanse overfor foretakene. Dette skal sikre at de har den kompetansen som er nødvendig for å anvende art. 81 og 82 i sitt område, og er også en forutsetning for at de nasjonale konkurransemyndighetene kan avlaste Kommisjonens arbeid med enkeltsaker.

3.2 Fellesskapets krav til nasjonal gjennomføring av bestemmelsen

Art. 5 fastlegger og avgrenser de nasjonale konkurransemyndigheters kompetanse til å anvende art. 81 og 82. Bestemmelsen søker ikke å harmonisere sanksjonene i de ulike medlemslandene,²⁸ men det følger av de grunnleggende fellesskapsrettslige prinsipper at sanksjonene må sikre en effektiv håndhevelse av fellesskapsreglene. Dersom det etter nasjonal rett er nødvendig med ytterligere foranstaltninger for å gi konkurransemyndighetene slike beføyelser, skal medlemsstatene gjøre det innen forordningen skal anvendes i Fellesskapet, jf. art. 35. Forordningens art. 5 kan til en viss grad sammenlignes med fullmaktslover i nasjonal rett. Bestemmelsen fastsetter visse hovedregler, men overlater den nærmere gjennomføringen av bestemmelsen til medlemsstatene.

Effektivitetsprinsippet

De fellesskapsrettslige prinsipper Kommisjonen her sikter til må antagelig særlig være effektivitetsprinsippet og likhetsprinsippet. Effektivitetsprinsippet er mest brukt i forbindelse med privates muligheter til å få gjennomslag for rettigheter som følger av fellesskapes regler, i saker ved en nasjonal domstol. Prinsippet er utledet av traktatens

²⁸ Kommisjonens forslag til forordningen. I kommentaren til art. 5.

art. 10 og slått fast i en rekke dommer fra Domstolen.²⁹ Et utslag av effektivitetsprinsippet er at nasjonale sanksjonsmidler må sikre en effektiv håndheving av fellesskapsreglene. Dette vil sette krav til den kompetanse nasjonale konkurransemyndigheter får til å anvende art. 81 og 82 i markedet. De nasjonale reglene må sikre at overtredelser av art. 81 og 82 effektivt kan bringes til opphør.

Likhetsprinsippet

Likhetsprinsippet er et krav Domstolen har satt til nasjonale rettssystem og som sier at rettigheter som følger av Fellesskapets regler må ha samme status som rettigheter som følger av nasjonale regler. Ut fra dette prinsippet skal nasjonale konkurransemyndigheter ha de samme mulighetene til å håndheve art. 81 og 82 som de har til å håndheve nasjonale regler. Utgangspunktet må derfor være at nasjonale konkurransemyndigheter bruker de sanksjonsmidler de allerede har for nasjonale konkurranseregler når de håndhever art. 81 og 82.

Lojalitetsplikten

Den lojalitetsplikten som følger direkte av traktatens art. 10 kan også stille visse krav til den måten nasjonale myndigheter oppfyller forordningens art. 5 på. Bestemmelsen krever at medlemsstatene skal treffe alle de generelle eller særlige tiltak som er egnet til å oppfylle de forpliktelsene som følger av rettsakter vedtatt av Fellesskapets organer. Det er her naturlig å se på de mål som Fellesskapet ønsker å oppnå med forordningen, nemlig en avlastning av Kommisjonen ved at medlemsstatenes konkurransemyndigheter skal kunne overta mange av de sakene Kommisjonen tidligere måtte behandle. Dette krever at nasjonale konkurransemyndigheter får så vide sanksjonsmidler at de kan håndheve art. 81 og 82 på en slik måte at det i de fleste sakene ikke er nødvendig for Kommisjonen å gripe inn.

²⁹ Sak C – 213/89, R. mot det britiske transportministeriet, sak C – 177/88, Dekker mot Stichting voor Jong Volwassenen og sak C – 271/91, Marshall mot Southampton and South West Area Health Authority II

3.3 Anvendelsen av art. 81 og 82 i konkrete saker

Etter forordningens art. 5 skal nasjonale konkurransemyndigheter ha myndighet til å anvende traktatens art. 81 og 82 i konkrete tilfeller. Dette betyr at de kun kan anvende reglene i enkeltsaker, og ikke har noen mulighet til å gi generelle regler for det nærmere innholdet av art. 81 og 82. Den muligheten er forbeholdt Kommisjonen med sine gruppefritakelser og meddelelser om anvendelsen av bestemmelsene.

3.3.1 Påby at en overtredelse skal bringes til opphør

Dersom nasjonale konkurransemyndigheter finner at en avtale eller praksis er i strid med art. 81 eller 82, skal de påby at den bringes til opphør. Etter art. 81 må de undersøke både om avtalen eller praksisen er i strid med 1. ledd og om den ligger innenfor unntakene i 3. ledd. I et slikt vedtak kan de bestemme at foretakene må endre en avtale eller praksis, eller endre sin adferd i markedet. Myndighetene må her følge proporsjonalitetsprinsippet ved å pålegge foretakene det minst byrdefulle inngrepet som kan brukes til å nå målet.

Medlemsstatene må se på hvilke muligheter deres konkurransemyndigheter har til å gripe inn mot foretak etter den gjeldene nasjonale rett, og kan nøye seg med å utvide denne kompetansen til også å gjelde inngrep etter art. 81 og 82. Dette vil antagelig være det enkleste for konkurransemyndighetene som derved har de samme sanksjonsmulighetene, uansett om det er nasjonale regler eller art. 81 og 82 de håndhever. Dette er også i henhold til likhetsprinsippet som omtalt i punkt 3.2.

Den tilsvarende kompetansen for Kommisjonen er gitt i art. 7. Denne bestemmelsen er mer utførlig med hensyn til hvilke plikter som kan pålegges foretakene. Bestemmelsen kan være et utgangspunkt, når nasjonale myndigheter skal bestemme hvilken myndighet de bør gi sine nasjonale konkurransemyndigheter. Det er imidlertid klart at de ikke trenger å gi sine nasjonale konkurransemyndigheter like store fullmakter som det Kommisjonen har etter art. 7.

Til tross for stor skepsis i næringslivet er Kommisjonen etter art. 7 gitt myndighet til å pålegge foretak strukturelle endringer, f.eks. at de må avhende visse deler av sin

virksomhet. Det er et svært inngripende vedtak Kommisjonen her er gitt kompetanse til, og det ble utførlig diskutert i høringsuttalelsene. Det er gode argumenter for ikke å gi nasjonale konkurransemyndigheter muligheten til så inngripende vedtak. Det kreves omfattende ressurser for å vurdere virkningene av vedtak om å påby strukturelle endringer, og det er tvilsomt om alle de nasjonale konkurransemyndighetene har slike ressurser.

I NOUen til ny norsk konkurranselov er komiteen delt i synet på om Konkurransetilsynet bør ha mulighet til å pålegge foretak strukturelle endringer.³⁰ Flertallet peker på at strukturelle pålegg kan være nødvendig for å bringe en overtredelse endelig til opphør, mens mindretallet er i mot forslaget fordi de mener at strukturelle pålegg er særdeles byrdefulle for foretakene, samtidig som erfaringene fra andre staters bruk av et slikt virkemiddel ikke er udelt positive.

Det er her fare for at det vil bli en del forskjeller i de forskjellige medlemslandene med hensyn til hvilke sanksjonsmuligheter konkurransemyndighetene har. Dette kan være uheldig for målet om et felles marked ettersom det vil være ulikheter i myndighetenes inngripen mot foretakene i de forskjellige landene.

3.3.2 Treffe midlertidige forføyninger

Nasjonale konkurransemyndigheter er også gitt myndighet til å treffe midlertidige forføyninger. Midlertidig forføyning blir vedtatt i de sakene hvor man frykter at den konkurransehindrene avtalen eller praksisen vil føre til alvorlig skade før myndighetene blir ferdig med den ordinære behandlingen av saken. Siden forordningen ikke krever full harmonisering mellom medlemsstatene vil nasjonale konkurransemyndigheter kunne bruke nasjonale bestemmelser for hvordan midlertidige forføyninger skal gjennomføres. Det følger imidlertid av lojalitetsplikten overfor Fellesskapet at de nasjonale reglene må gjøre nasjonale konkurransemyndigheter effektivt i stand til å gjennomføre fellesskapsreglene. Det kan her også nevnes at Domstolen tidligere har gått

³⁰ Se NOU 2003:12 s. 68.

ganske langt i kravene til nasjonal rett på dette feltet. I *Factortame I*-saken³¹ ble britiske myndigheter pålagt å gi adgang til midlertidige forføyninger mot den britiske stat selv om det ikke var hjemmel for dette i britisk lov.

Kommisjonens hjemmel til å vedta midlertidige forføyninger er gitt i art. 8. Denne bestemmelsen vil være en pekepinn for hvilken myndighet nasjonale konkurransemyndigheter må ha til å vedta midlertidige forføyninger. Vilåårene etter art. 8 er at det må foreligge fare for alvorlig og uopprettelig skade. Et typisk tilfelle vil være at konkurrenter risikerer konkurs, dersom den ulovlige atferden fortsetter mens saken er under etterforskning. Det er også et krav om at det umiddelbart sett foreligger en overtredelse. Dette betyr at det må virke rimelig klart utfra foreliggende bevis at det er en overtredelse, men det er ingen krav om helt sikre bevis. Art. 8 er en kodifisering av den regelen som Domstolen tidligere har skapt på grunnlag av art. 3(1) i forordning 17/62³². Det er mye praksis rundt denne regelen som fortsatt vil være relevant, og kan gi veiledning om når nasjonale konkurransemyndigheter bør ha mulighet til å gripe inn med midlertidige forføyninger.

3.3.3 Akseptere tilsagn

Adgangen til å akseptere tilsagn er ny både for Kommisjonen og nasjonale konkurransemyndigheter. Ordningen skal gi myndighetene mulighet til raskt å avslutte saker der foretakene tilbyr seg å imøtekomme de betenkelighetene myndighetene har. Når foretak som er under etterforskning har fått beskjed om at myndighetene vurderer å gripe inn mot en avtale eller praksis, kan de tilby myndighetene å forandre denne avtalen og praksisen så den tilfredsstiller myndighetenes krav. Dette tilbudet kan Kommisjonen eller nasjonale konkurransemyndigheter gjøre bindende for foretakene, slik at det vil fungere som en ”avtale” mellom foretakene og myndighetene. Denne ”avtalen” er bindende for begge parter slik at myndighetene ikke kan forby avtaler eller praksis som er i henhold til tilsagnet.

³¹ Sak C-213/89, R. mot det britiske transportministeriet.

³² Se sak 792/79R Camera Care Ltd. mot Kommisjonen.

I motsetning til Kommisjonens andre beslutninger vil ikke dens aksept av tilsagn være bindende for nasjonale konkurransemyndigheter og domstoler, jf. fortalens punkt (22). Foretak som har fått akseptert et tilsagn av Kommisjonen er derfor ikke sikret mot inngrep fra nasjonale konkurransemyndigheter, eller mot søksmål for nasjonale domstoler. Myndighetenes lojalitetsplikt overfor Fellesskapet vil imidlertid normalt føre til at nasjonale konkurransemyndigheter og domstoler ikke fatter vedtak som klart er i strid med Kommisjonens aksept av tilsagn.

I nasjonal rett vil konkurransemyndighetens aksept av tilsagn antagelig bli sett på som et enkeltvedtak. Det vil derfor være opp til nasjonale regler å bestemme hvilken adgang konkurransemyndigheten har til å gjenoppta saken. Nasjonale myndigheter må også her vurdere om de reglene de har for omgjøring av enkeltvedtak gir konkurransemyndighetene tilstrekkelig myndighet. Det må forventes at de nasjonale myndighetene legger seg tett opp til de vilkårene Kommisjonen har til å gjenoppta saken etter art. 9. Kommisjonen kan bare gjenoppta saken dersom a) de faktiske forhold endrer seg på et punkt som var vesentlig for vedtaket, b) de deltagende foretak handler i strid med tilsagnet, eller c) deres beslutning bygger på ufullstendige, uriktige eller villedene opplysninger fra foretakene.

3.3.4 Ilegge bøter

Nasjonale konkurransemyndigheter skal også ha kompetanse til å pålegge bøter, tvangsbøter eller andre sanksjoner, som fastsatt i deres nasjonale rett. Bøter og tvangsbøter er viktige sanksjonsmidler ved siden av de andre sanksjonsmidlene, fordi trusselen om bøter og tvangsbøter gjør påbud om å bringe en overtredelse til opphør eller en midlertidig forføyning mer effektiv. Et påbud om å bringe en overtredelse til opphør kunne lett ha blitt neglisjert av foretakene, dersom myndighetene ikke kunne true med bøter eller andre sanksjonsmidler. Høye bøter for overtredelser kan også føre til at foretakene opptrer mer lovlydig for å hindre reaksjoner fra myndighetene. Økonomisk kriminalitet er antagelig et av de områdene den allmennpreventive effekten av reglene er sterkest. Det er viktig at bøkene er høyere enn gevinsten ved lovbruddet, slik at foretakene forstår at det ikke "lønner seg" å begå overtredelsen. Kompetansen til å gi merkbare bøter og tvangsbøter vil derfor være en forutsetning for at nasjonale

konkurransemyndigheter kan håndheve art. 81 og 82 effektivt.

Under utarbeidelsen av forordningen var det ulike meninger om hvordan nasjonale konkurransemyndigheter skulle utmåle bøtene. Et av Parlamentets forslag til endring var at nasjonale konkurransemyndigheter skulle utmåle bøter og tvangsbøter etter forordningens art. 22 og 23³³. De begrunnet dette med at det var viktig at bøtene ble utmålt likt i hele unionen, og at forskjeller mellom medlemslandene kan medføre at foretakene vil drive forum shopping. Dvs. at foretakene vil forsøke å få den mest ”vennligsinnede” staten til å behandle saken. Rådet bestemte likevel at nasjonale konkurransemyndigheter skulle følge nasjonale regler ved utmålingen av bøtene. Grunnen må antagelig være at medlemsstatene fortsatt ønsker å bestemme hvordan deres nasjonale konkurransemyndigheter utmåler bøtene, og det er her ganske store forskjeller mellom medlemslandene. Noen medlemsland har bare strafferettslige bøter, mens andre medlemsland har gitt sine konkurransemyndigheter hjemmel til å ilegge sivile bøter. Det er også usikkert hvor enhetlig utmålingen av bøtene ville blitt, selv om alle konkurransemyndighetene skulle anvendt art. 22 og 23. Disse reglene er svært skjønnsmessige, så man hadde uansett risikert at utmålingene ville variert en del fra land til land.

Det er imidlertid klart at reglene ikke må føre til dobbel bøteleggelse. Dersom foretakene allerede er blitt ilagt bøter av Kommisjonen eller en nasjonal konkurransemyndighet for et forhold, må en annen nasjonal konkurransemyndighet ta hensyn til dette hvis de bøtelegger for det samme forholdet. Dette følger av EMK art. 6 og kravet om en rettferdig behandling.

3.3.5 Inndra gruppefritakelse

Nasjonale konkurransemyndigheter er i den nye forordningen også gitt myndighet til å inndra en gruppefritakelse i konkrete tilfeller. En gruppefritakelse er en forordning utstedt av Kommisjonen som gir nærmere bestemmelser om hvilke typer avtaler og praksis som er omfattet av traktatens art. 81 nr. 3. Dersom en nasjonal

³³ Parlamentets uttalelse til Kommisjonens forslag til forordning, i forslag til endring av art. 5.

konkurransemyndighet finner at en avtale eller praksis som er omfattet av en slik gruppefritakelse ikke er forenlig med art. 81 nr. 3, kan de inndra denne gruppefritakelsen i sitt område. Dette er naturlig siden gruppefritakelsen bare er en presisering av art. 81 nr. 3. Dersom avtalen eller praksisen ikke oppfyller kravene i art. 81 nr. 3 kan ikke en gruppefritakelse forandre på det.

Inndragelsen kan kun skje dersom det geografiske markedet er begrenset til medlemsstaten eller en del av medlemsstaten. Grunnen til dette vilkåret er at en medlemsstats konkurransemyndighets vedtak kun vil gjelde innenfor medlemsstatens grenser. Dersom det geografiske markedet strakk seg ut over landegrensene, ville vedtaket få den uheldige virkningen at det bare var gyldig i en del av markedet. Det er også en fare for at myndighetene i en medlemsstat bare vil se på virkningene i sin medlemsstat og ikke vektlegge eventuelle gunstige virkninger i andre medlemsstater.³⁴ I slike tilfeller må evt. Kommisjonen overta saken og inndra gruppefritakelsen etter art. 29.1.

3.4 Virkningen av nasjonale konkurransemyndigheters vedtak

De nasjonale konkurransemyndigheters beslutninger etter art. 5 vil ikke ha noen rettsvirkninger utenfor medlemsstatens område. Det vil si at selv om myndighetene griper inn mot en avtale eller praksis mellom to foretak i en medlemsstat, vil ikke dette ha noen umiddelbar virkning for denne avtalen eller praksisen i andre medlemsstater. Men det kan selvfølgelig føre til at foretakene forandrer sine avtaler eller praksis også i andre land for å hindre inngripen fra flere medlemsstater.

3.5 Vedtak nasjonale konkurransemyndigheter ikke er gitt hjemmel til å fatte

Nasjonale konkurransemyndigheter har ingen adgang til å vedta at art. 81 eller 82 ikke rammer en avtale eller praksis. Etter den nye forordningen trenger en ikke lenger forhåndsgodkjenning av avtaler som omfattes av unntaket i 81 nr. 3. Det er derfor ikke nødvendig å innhente en godkjenning av avtaler som er unntatt etter art. 81 nr. 3.

³⁴ Se eksempelet i punkt 4.3

Kommisjonen er likevel fortsatt gitt kompetanse til å gi slike erklæringer, jf. art. 10. Det kan imidlertid kun skje ut fra Fellesskapets interesse, og ikke pga. ønsker fra foretakene. Dette hindrer at foretakene kan pålegge Kommisjonen arbeidsoppgaver som den nye forordningen skal frita Kommisjonen for. Allmenne fellesskapsinteresser vil f.eks. foreligge dersom saken gjelder en ny type avtale eller praksis, og et kommisjonsvedtak i saken vil gi veiledning til nasjonale konkurransemyndigheter og foretakene, og dermed sikre enhetlig anvendelse av art. 81 og 82.

Det er ikke samme behovet for at nasjonale konkurransemyndigheter skal fatte vedtak om at art. 81 eller 82 ikke kommer til anvendelse på en avtale. En slik praksis kan tvert i mot føre til motstridene vedtak mellom de forskjellige konkurransemyndighetene. Dersom nasjonale konkurransemyndigheter mener at avtalen ikke er i strid med art. 81 eller 82, må de derfor nøye seg med å erklære at de ikke vil gripe inn i saken.

4 Samarbeidet mellom Kommisjonen og nasjonale konkurransemyndigheter

4.1 Samarbeidet

Etter forordningens art. 11 skal Kommisjonen og medlemsstatenes konkurransemyndigheter anvende Fellesskapets konkurranseregler i et nært samarbeid. Forordningen legger opp til et utstrakt samarbeid mellom myndighetene, og målet er at konkurransesaker skal behandles hos den myndigheten som er best egnet til å etterforske saken.³⁵

Forordningen skal bidra til økt samarbeid både mellom Kommisjonen og de enkelte nasjonale konkurransemyndigheter (vertikalt samarbeid), og mellom medlemsstatenes konkurransemyndigheter (horisontalt samarbeid). Kommisjonen har det overordnede ansvaret for at alle aktørene anvender regelverket enhetlig, og vil også kunne bidra til å koordinere etterforskningen mellom de nasjonale konkurransemyndighetene. Det horisontale samarbeidet vil også bidra til en mer enhetlig anvendelse av regelverket, samtidig som det er nødvendig for at de nasjonale konkurransemyndigheter skal kunne avlaste Kommisjonen med behandlingen av enkeltsaker. I f.eks. kartellsaker kan bevisene befinne seg i to eller flere medlemsstater og da er det nødvendig at konkurransemyndighetene i disse medlemsstatene samarbeider slik at de effektivt kan etterforske saken.

Frem til nå har det ikke vært noe formelt samarbeid mellom konkurransemyndighetene i EU. Kommisjonen har hatt noen muligheter til å søke informasjon og assistanse fra de nasjonale konkurransemyndighetene,³⁶ og har også hatt muligheten til å overlevere informasjon til nasjonale myndigheter på samme måte som etter art. 11.2 i den nye

³⁵ Kommisjonens forslag til forordning, punkt II C. 1. a)

³⁶ Forordning 17/62, art. 13.

forordningen.³⁷ Mellom medlemsstatene har det inntil nå vært få avtaler om samarbeid. Det har imidlertid i økende grad blitt samarbeidet i enkelt saker, og f.eks. Norge, Danmark og Island har siden mars 2001 hatt en avtale om utveksling av konfidensiell informasjon i kartellsaker, en avtale som nå også Sverige har tiltrådt.

4.1.1 Formålet med samarbeidet

Formålet med samarbeidet er å skape en enhetlig anvendelse av art. 81 og 82, og en effektiv utnyttelse av konkurransemyndighetenes ressurser. Planen er at samarbeidet skal bidra til en felles kultur i Kommisjonen og de nasjonale konkurransemyndighetene når det gjelder overvåkingen av konkurransen i markedet.

Etter den nye forordningen vil det være 26 (Kommisjonen + 25 nasjonale myndigheter) ulike myndigheter som anvender konkurransereglene. Det medfører et behov for å hindre for store ulikheter i anvendelsen av reglene. Dette er spesielt viktig her fordi anvendelsen av art. 81 og 82 åpner for et vidt skjønn fra den utøvende myndighet. Et tett samarbeid mellom partene kan bidra til at dette skjønnnet anvendes mest mulig likt av alle myndighetene.

Utviklingen i den moderne økonomien har ført til at stadig flere foretak handler og samarbeider over landegrensene. Denne utviklingen gjør det nødvendig at også de som overvåker markedet har muligheten til å operere over landegrensene. Ved etterforskning av internasjonale karteller er det ofte nødvendig å koordinere bevisbeslag i flere land. Det nye nettverket skal bidra til at nasjonale konkurransemyndigheter skal samarbeide bedre i etterforskningen av internasjonale aktører i markedet.

4.1.2 Praktisk gjennomføring

Planen er å opprette et nettverk som skal bidra til et tett samarbeid mellom konkurransemyndighetene og en enkel utveksling av informasjon mellom partene, det

³⁷ Forordning 17/62, art. 10.1.

europiske konkurransenettverk. Nettverket vil ikke være et eget organ, men bestå av uavhengige parter som i utgangspunktet skal være likeverdige. Kommisjonen vil ha en sentral rolle i nettverket, og ha hovedansvaret for at det fungerer tilfredsstillende og oppfyller de samarbeidsbehov som det nye systemet krever. Det vil opprettes et elektronisk register som vil inneholde dokumenter om alle verserende og avsluttede saker, og derfor gi aktørene i nettverket et stort utvalg av praksis omkring art. 81 og 82.

4.2 Nasjonale konkurransemyndigheters plikter

Etter forordningens art. 11.3 skal nasjonale konkurransemyndigheter underrette Kommisjonen om alle saker hvor de anvender art. 81 eller 82. Dette må skje før eller like etter at de tar det første formelle etterforskningskrittet i saken. Dette gjør Kommisjonen i stand til å følge med på konkurransen i markedet. Det kan også bidra til at Kommisjonen kan koordinere etterforskningen, dersom flere nasjonale konkurransemyndigheter starter etterforskning i den samme saken. Hvem som først notifiserer en sak etter art 11.3 kan også være med på å bestemme hvem som skal behandle saken, se punkt 4.7.2.

4.3 Plikten til å underrette Kommisjonen før vedtak fattes

Etter forordningens art 11.4 skal nasjonale konkurransemyndigheter gi Kommisjonen beskjed senest 30 dager før de treffer beslutning om at en overtredelse bringes til opphør, tilsagn aksepteres eller gruppefritakelse inndras. De nasjonale konkurransemyndigheter er også pliktig til å gi Kommisjonen en fremstilling av saken og den påtenkte beslutning. Dette gir Kommisjonen en mulighet til å overta saken før de nasjonale konkurransemyndighetene kommer med et inngripende vedtak. Dette kan særlig være viktig der det kan tenkes at nasjonale konkurransemyndigheter tar nasjonale hensyn ved utøvelsen av sin myndighet. Det kan for eksempel tenkes at en nasjonal konkurransemyndighet er spesielt hard mot et utenlandsk foretak som er i ferd med å utkonkurrere et nasjonalt foretak. Meldeplikten etter art 11.4 vil bidra til at Kommisjonen kan gripe inn etter art. 11.6, før den nasjonale konkurransemyndighet

påfører det utenlandske foretak urettmessig skade.³⁸

4.4 Innhente bevis på vegne av Kommisjonen

Etter forordningens art. 22.2 kan Kommisjonen begjære at en nasjonal konkurransemyndighet skal utføre kontroll og innhente bevis hos foretak i medlemsstaten. Slike begjæringer vil bli gitt i saker hvor Kommisjonen ikke har ressurser til å utføre alle undersøkelser, og nasjonale konkurransemyndigheter kan utføre undersøkelsene like effektivt som Kommisjonen.

Ved disse aksjonene skal de nasjonale konkurransemyndighetene følge sine egne nasjonale prosessregler. Dersom de nasjonale konkurransemyndighetene har videre fullmakter enn det Kommisjonen har til å innhente bevis kan det medføre at Kommisjonen kan få bevis på grunn av en etterforskningsmetode som den selv ikke har anledning til. Etter at Kommisjonen ved forordningens art. 21.1 har fått myndighet til å foreta undersøkelser i private hjem er det ikke lenger sannsynlig at nasjonale regler har fullmakter som er langt videre enn det Kommisjonen nå har fått. Men det kan f.eks. tenkes at noen lands konkurransemyndigheter har videre adgang til avhør enn det Kommisjonen har. Det kan derfor være mulig for Kommisjonen å få inn bevis den ellers ikke hadde fått, ved hjelp av nasjonale konkurransemyndigheter etter art. 22.2.

4.5 Kommisjonens plikter

Etter art. 11.2 skal Kommisjonen gi nasjonale konkurransemyndigheter en kopi av de viktigste dokumentene den har innhentet med henblikk på anvendelsen av art. 7, 8, 9, 10 og 29.1. Det vil si dokumenter de innhenter i alle saker mot foretak. Opplysningsplikten vil bidra til at nasjonale konkurransemyndigheter kan holde seg underrettet om de saker Kommisjonen etterforsker, og avstå fra å starte behandling av disse sakene.

Kommisjonen vil også få et stort ansvar for å kontrollere og veilede de nasjonale konkurransemyndighetene. Den må sørge for at alle konkurransemyndigheter anvender

³⁸ Fordham Corporate Law Institute 2000, s. 349 - 350. Artikkelen er skrevet av Wouter P. J. Wils

reglene enhetlig og at det ikke begås urettmessige inngrep fra de nasjonale myndighetene. I tillegg til at den skal få oversendt alle dokumenter fra nasjonale konkurransemyndigheter, vil den også få rede på saker ved at foretakene klager til Kommisjonen over behandlingen de får av de nasjonale konkurransemyndighetene.

De nasjonale konkurransemyndighetene kan også anmode Kommisjonen om uformell veiledning etter art. 11.5. Dette kan gi nasjonale konkurransemyndigheter mulighet til mer uformelle råd, og kan være viktig for et smidig samarbeid mellom partene.

Et av formålene med forordningen er å frigjøre Kommisjonens ressurser slik at den har større muligheter til å etterforske alvorlige brudd på konkurransereglene. Det nye systemet vil frita Kommisjonen for mange av de godkjenningssakene den tidligere hadde. Samtidig vil det nye systemet medføre mye arbeid for Kommisjonen med hensyn til å følge opp alle de nasjonale konkurransemyndighetene. Det har vært lite diskutert om dette vil binde Kommisjonens ressurser på samme måte som tidligere. En forskjell er at foretakene etter det gamle systemet trengte en godkjenning av Kommisjonen for avtaler som var omfattet av art. 81 nr. 3, mens de nye oppgavene med veiledning av nasjonale konkurransemyndigheter er mer fleksible, og etter hvert som systemet blir innarbeidet er det forhåpentlig vis ikke nødvendig med så mye veiledning til de nasjonale konkurransemyndighetene. I den første tiden kan imidlertid Kommisjonens oppgaver etter det nye systemet bli like krevende som det har vært etter det gamle, og altså medføre at Kommisjonens muligheter til å avdekke og etterforske alvorlige brudd på konkurransen er begrensede.

4.6 Det rådgivende utvalg for kartell- og monopolspørsmål

Dette utvalget som ble opprettet i forordning 17 vil videreføres i det nye systemet. Utvalget består av representanter fra de nasjonale konkurransemyndighetene eller andre personer med kompetanse på konkurransespørsmål. Utvalget vil være viktig for å bidra til et tett samarbeid mellom konkurransemyndighetene, og være et forum hvor de kan diskutere enkeltsaker og utviklingen av regelverket.

4.7 Fordelingen av saker i nettverket

Forordningen legger opp til at både Kommisjonen og nasjonale konkurransemyndigheter har jurisdiksjon i saker der samhandelskriteriet er oppfylt. I motsetning til i fusjonssaker, vil altså både Kommisjonen og en nasjonal konkurransemyndighet kunne ha jurisdiksjon i en og samme sak. Begrunnelsen er at det i konkurransesaker er vanskeligere å finne klare kriterier som kan avgjøre jurisdiksjonen mellom Kommisjonene og nasjonale konkurransemyndigheter. Det kan f.eks. tidlig i etterforskningen være uklart hvor mange foretak som er med i kartellvirksomheten. Samtidig vil den ”doble” jurisdiksjonen gi frihet til å etterforske en sak på det nivået som er best plassert til å behandle den.

I forbindelse med at forordningen ble vedtatt gav Rådet og Kommisjonen ut en felles erklæring,³⁹ om hvordan de ønsker at saker skal fordeles mellom de forskjellige aktørene i nettverket. Erklæringen er av politisk karakter og kan derfor ikke brukes som grunnlag for juridiske rettigheter eller plikter.⁴⁰ Ved fordelingen av sakene i nettverket vil jeg først se på fordelingen mellom Kommisjonen og medlemsstatene og deretter på fordelingen mellom medlemsstatene. Når det gjelder de sakene Kommisjonen vil behandle vil jeg skille mellom de sakene som vil gå til Kommisjonen ved den alminnelige fordelingen av sakene, og de sakene som nasjonale konkurransemyndigheter har startet behandlingen av, men som Kommisjonen griper inn i og overtar.

4.7.1 Saker Kommisjonen vil behandle

I erklæringen skisserer Rådet og Kommisjonen opp et system der saker skal fordeles relativt kort tid etter at de er notifisert til nettverket etter art. 11.2 eller 11.3.

I erklæringen går de inn for at Kommisjonen skal behandle saken,
- dersom den omfatter foretak som opererer i mer enn tre medlemsland,

³⁹ Joint Statement of the Council and Commission on the Functioning of the Network of Competition Authorities, 15435/02. Tilgang: <http://register.consilium.eu.int/pdf/en/02/st15/15435-a1en2.pdf>

⁴⁰ Se erklæringens punkt 3.

- det kan bli aktuelt å anvende andre regler i fellesskapsretten, som Kommisjonen har eksklusiv rådighet over,
- saken gjelder en ny type spørsmål som gjør at Kommisjonen ønsker å behandle saken for å gi veiledning til andre aktører i nettverket og til foretakene, eller
- behovet for en effektiv anvendelse av art. 81 og 82 gjør det nødvendig at Kommisjonen overtar saken.⁴¹

Disse sakene har Kommisjonen normalt de beste forutsetningene for å behandle. Fordelingen mellom Kommisjonen og de nasjonale konkurransemyndighetene skjer altså ut fra prinsippet om at den myndigheten som er best plassert til å behandle saken skal få den.

Etter art. 11.6 har ikke nasjonale konkurransemyndigheter adgang til å anvende art. 81 og 82 dersom Kommisjonen behandler saken. Dette sikrer at de ulike myndighetene ikke kommer med motstridende vedtak i den samme saken. Nasjonale konkurransemyndigheter vil normalt heller ikke ha mulighet til å anvende nasjonale konkurranseregler i saken. Etter art. 3.1 kan ikke nasjonale konkurransemyndigheter anvende nasjonale regler uten også å anvende art. 81 og 82. Dette medfører at når myndighetene er fratatt sin kompetanse til å anvende art. 81 og 82, kan de heller ikke anvende nasjonale regler i saken.⁴² Et unntak gjelder dersom nasjonale konkurransemyndigheter anvender snevrere nasjonale regler som er tillatt å anvende etter art. 3.2 og 3.3, men også her må de nasjonale myndighetene være forsiktig så de ikke bryter den lojalitetsplikten de har til Fellesskapet.

4.7.2 Saker Kommisjonen kan gripe inn i

I tillegg til de sakene som tilfaller Kommisjonen umiddelbart, kan de også etter art. 11.6 gripe inn i saker som de nasjonale konkurransemyndighetene alt har startet behandlingen av. Det er imidlertid klart at Kommisjonen må bruke denne rettigheten med stor forsiktighet for å unngå misnøye og konfrontasjoner med de nasjonale

⁴¹ Erklæringens punkt 19.

⁴² Se Dorothe Dalheimer m.fl.: *Regulation 1/2003: a modernised application of EC competition rules*, punkt III A.

konkurransemyndighetene. Det er derfor stor forskjell i Kommisjonens adgang til å gripe inn i saken avhengig av om de nasjonale konkurransemyndighetene har startet behandlingen av den eller ikke. I erklæringen uttales det at Kommisjonen kan gripe inn i en sak nasjonale konkurransemyndigheter allerede behandler dersom:

- forskjellige nasjonale konkurransemyndigheter ligger an til å komme til motstridende vedtak i saken,
- nasjonale konkurransemyndigheter planlegger å vedta en beslutning som klart er i strid med tidligere praksis fra Fellesskapets domstoler eller Kommisjonen,
- nasjonale konkurransemyndigheter bruker urimelig lang tid på å behandle saken,
- det er nødvendig å vedta en Kommisjonsbeslutning for å utvikle Fellesskapets konkurransepolitikk, spesielt dersom et liknende spørsmål oppstår i flere medlemsland, eller
- den nasjonale konkurransemyndighet ikke protesterer.⁴³

Grunnen til Kommisjonens inngripen kan deles i to kategorier. Enten griper den inn for å irettesette en eller flere nasjonale konkurransemyndigheter fordi Kommisjonen er misfornøyd med den måten de behandler saken på, eller så griper den inn fordi det i løpet av etterforskningen viser seg at det er nødvendig med en kommisjonsbeslutning i saken. Det er viktig at Kommisjonen bruker denne bestemmelsen konsekvent, fordi det kan skape misnøye blant de nasjonale konkurransemyndighetene dersom de føler at Kommisjonen fratar dem saker vilkårlig. Det skal legges vekt på at samarbeidet skjer mellom uavhengige parter og skal være basert på respekt og solidaritet med hverandre.⁴⁴

Det er verdt å merke seg at Kommisjonen ikke er noen ankeinstans for de nasjonale konkurransemyndighetenes avgjørelser. Dersom nasjonale konkurransemyndigheter har truffet et vedtak i en sak, kan ikke foretakene anke dette vedtaket inn for Kommisjonen. Et slikt vedtak må i tilfelle bringes inn for de nasjonale domstolene, men da er det opp til nasjonale regler om domstolenes prøvelsesrett, i hvilken grad domstolene kan overprøve den nasjonale konkurransemyndighetens vedtak.

⁴³ Erklæringens punkt 21.

⁴⁴ Erklæringens punkt 7.

Kommisjonen kan imidlertid på eget initiativ vedta en beslutning som er i strid med et vedtak nasjonale konkurransemyndigheter allerede har gitt. Det skal imidlertid mye til for at Kommisjonen kommer med et slikt motstridende vedtak, i hvertfall der den nasjonale konkurransemyndigheten har fulgt prosedyrereglene i art.11.3 og 11.4 slik at Kommisjonen har hatt mulighet til å gripe inn på et tidligere tidspunkt.⁴⁵

4.7.3 Hvilke nasjonale myndigheter som kan bli fratatt jurisdiksjon

Etter forordningens art. 35.3 og 4 er det nærmere presisert hvilke nasjonale organer som mister sin kompetanse til å anvende art. 81 og 82, dersom Kommisjonen innleder en prosedyre i saken. Art. 35.3 bestemmer at også nasjonale domstoler er underlagt art. 11.6 dersom de er tillagt administrative oppgaver som omhandlet i art. 5. Derimot vil nasjonale domstoler ikke bli omfattet av art. 11.6 dersom de behandler en anke over en avgjørelse som omhandlet i art. 5. Denne forskjellen kan skyldes at siden det allerede er en avgjørelse i saken når Kommisjonen griper inn, vil det ikke komplisere saken mer selv om denne avgjørelsen blir behandlet på nytt. En stansing av anken ville også kunne medføre store forsinkelser for et foretak som f.eks. har anket over en urettmessig stansing av en avtale eller praksis. En siste grunn for regelen kan være at dersom Kommisjonen ønsker å gripe inn i en sak som det allerede foreligger en avgjørelse i, vil Kommisjonen antagelig være uenig i denne avgjørelsen. Dersom ankesaken da fører til et motsatt resultat kan dette medføre at Kommisjonen ikke trenger å gå videre med saken.

Art. 35.4 er en spesialregel for de tilfeller der kompetansen etter art. 5 i en medlemsstat er fordelt mellom en rettsforfølgende og en rettslig myndighet. I slike saker gjelder art. 11.6 kun for den rettsforfølgende myndighet, men dersom den har innledet en sak ved en rettslig myndighet, er den forpliktet til å trekke saken på en slik måte at den nasjonale prosedyren effektivt opphører.

⁴⁵ Se erklæringens punkt 23.

4.7.4 Fordelingen mellom medlemsstatene

Målet er at en sak bare skal behandles av myndighetene i en medlemsstat.⁴⁶ For å nå dette målet er det i art. 13 bestemt at både nasjonale konkurransemyndigheter og Kommisjonen kan avvise en klage eller innstille behandlingen av en sak, med den begrunnelse at en annen myndighet behandler eller har behandlet saken. I Rådets og Kommisjonens felles erklæring foreslår de at fordelingen av sakene skal skje så raskt som mulig etter at saken er meldt til nettverket etter art. 11.3. For å finne ut hvilken medlemsstat som skal behandle saken vil et viktig moment være hvilket nasjonalt marked som blir hardest rammet av det ulovlige samarbeidet. Det vil også tas hensyn til om denne medlemsstaten har mulighet til å sikre beviser i saken, bringe den ulovlige praksisen til opphør og ilegge effektive sanksjoner. Dersom det viser seg at den myndigheten som har notifisert saken til nettverket er vel plassert til å behandle saken skal den normalt beholde den.⁴⁷

I noen saker er det naturlig at flere medlemsstater deltar i etterforskningen. Dette gjelder særlig der saken omfatter små medlemsland hvor de nasjonale konkurransemyndighetene har begrensede ressurser. Hvis f.eks. en avtale omfatter markedet i Sverige og Finland, og ingen av de nasjonale konkurransemyndighetene har mulighet til å behandle saken effektivt alene, kan de foreta en felles behandling av saken, gjerne på en slik måte at en av myndighetene har hovedansvaret for den.⁴⁸

Det er usikkert om det systemet som er bygd opp er nok til å sikre en effektiv fordeling av sakene slik at nettverksmedlemmenes ressurser blir anvendt effektivt. Som det fremgår av ordene ”kan avvise” er art. 13 fakultativ slik at hver nasjonal konkurransemyndighet kan bestemme om de vil behandle saken selv om den også blir behandlet av andre nasjonale konkurransemyndigheter. Det kan være ulike interesser mellom de nasjonale konkurransemyndighetene i en og samme sak. En avtale som begrenser konkurransen i en medlemsstat kan øke konkurransen i en annen. F.eks. kan det tenkes at en distributør krever en eksklusiv kjøpsavtale i flere land for å markedsføre

⁴⁶ Fortalens punkt (18).

⁴⁷ Erklæringens punkt 12.

⁴⁸ Erklæringens punkt 18.

et produkt. Dette kan redusere konkurransen i et land hvor merket alt er innarbeidet, men samtidig øke konkurransen i et annet land, hvor merket ennå ikke er lansert. Her vil altså ulike nasjonale konkurransemyndigheter kunne ha forskjellig syn på virkningen av avtalen.

4.8 Utveksling av opplysninger

Forordningens art. 12 gir nærmere bestemmelser om hvilke opplysninger som kan utveksles i nettverket. Art. 12.1 gir fullmakt til å utveksle alle rettslige og faktiske opplysninger, også fortrolige, og benytte dem som bevismateriale.

Art. 12 gir med dette mulighet for å overføre hele saker mellom forskjellige nasjonale konkurransemyndigheter dersom det under etterforskningen av en sak viser seg at det er mer hensiktsmessig at en annen nasjons myndighet overtar saken. Det er selvfølgelig også viktig i tilfeller der flere konkurransemyndigheter etterforsker en sak i sammen.

4.8.1 Skranker for anvendelsen av utvekslede opplysninger

Art. 12.2 og 12.3 inneholder enkelte begrensninger for hvordan utvekslede opplysninger kan anvendes av den mottagende myndighet. Opplysningene må etter art. 12.2 kun anvendes i forbindelse med saker som angår traktatens art. 81 og 82. Dersom nasjonale konkurranseregler anvendes parallelt i samme sak og fører til samme resultat, kan opplysningene også brukes ved anvendelsen av de nasjonale reglene. Det er også en forutsetning at opplysningene ble samlet inn med henblikk på den saken som behandles.

Anvendelsen av utvekslede opplysninger er enda mer begrenset i saker mot fysiske personer. Bakgrunnen for dette er blant annet at mens sanksjonene mot foretak er rimelig overensstemmende i de forskjellige medlemslandene, er det til dels store forskjeller i adgangen til sanksjoner mot fysiske personer.⁴⁹ Art. 12.3 skal derfor sikre at fysiske personer er sikret de samme rettighetene til forsvar, uavhengig av om opplysningene er innsamlet i eller utenfor det landet som behandler saken. For at

⁴⁹ Fortalens punkt (16).

opplysningene skal kunne anvendes i saker mot fysiske personer, må enten det landet som innhenter opplysningene ha de samme typer sanksjoner som det mottagende land, eller opplysningene må være samlet inn på en slik måte at de krav til fysiske personers rett til forsvar som finnes i den mottagende lands lovgivning tilfredsstilles. Men etter det siste alternativet kan opplysningene ikke brukes i saker der det idømmes frihetsstraff.

4.8.2 Bevisinnhenting på vegne av andre nasjonale konkurransemyndigheter

Art. 22 gir en nasjonal konkurransemyndighet mulighet til å be andre medlemsstaters konkurransemyndigheter innhente bevis i en sak. Dette vil være aktuelt der de etterforsker internasjonale karteller og foretak som har kontorer og forbindelser i flere land. Utveksling av de opplysninger som er innhentet skal skje i henhold til art. 12. Dette samarbeidet kan være nødvendig for at nasjonale konkurransemyndigheter skal kunne avlaste Kommisjonen i mange saker.

4.8.3 Taushetsplikt

Bevisene i konkurranse saker inneholder ofte forretningsstrategier som det er svært viktig for foretakene å holde hemmelig. Det er derfor en viktig forutsetning for utvekslingen av opplysninger i nettverket at alle parter i nettverket er underlagt en streng taushetsplikt. Taushetsplikten er inntatt i forordningens art. 28. Bestemmelsen sikrer at alle personer som får kjennskap til de opplysninger som blir utvekslet i nettverket ikke gir disse opplysningene videre til personer og instanser utenfor nettverket.

5 Avslutning

Kommisjonen og medlemslandene vil stå overfor mange utfordringer når de skal begynne å anvende forordningen neste år. Jeg vil her peke på noen av hovedproblemene som kan oppstå for medlemsstatene og de nasjonale konkurransemyndighetene.

Et stridsspørsmål kan bli fortolkningen av art. 3, og særlig forholdet mellom nasjonale regler og art. 81 og 82. Disse reglene er svært skjønnsmessige, og det er sannsynlig at det vil komme saker for Domstolen om hvilken adgang medlemslandene har til å anvende nasjonal lovgivning som i hovedsak forfølger andre mål enn de som forfølges i art. 81 og 82, jf. forordningens art. 3.3.

Et annet hovedproblem kan bli å få nettverket til å fungere etter sin hensikt. Det er langt fra sikkert at de vage reglene om fordelingen av sakene som finnes i forordningen er nok til å sikre en fordeling av sakene, som gjør at konkurransemyndighetenes ressurser blir anvendt effektivt. Det vil bli en viktig oppgave å hindre at for mange medlemsstater behandler de samme sakene, og særlig at de ikke kommer til forskjellige resultater i samme sak. Spesielt de nye medlemslandene i Unionen vil være avhengig av tett oppfølging fra Kommisjonen den første tiden.

Dersom det viser seg at meddelelser er utilstrekkelig til å få nettverket til å fungere, må Kommisjonen og Rådet vurdere om det er nødvendig med forordninger for å få til en bindende styring av medlemslandenes konkurransemyndigheter. Det er imidlertid usikkert i hvilken grad medlemslandene er villig til å gi Kommisjonen hjemmel til å instruere og styre de nasjonale konkurransemyndighetene. Ut fra utformingen av art. 3 i forordningen kan vi se at medlemslandene anser det som viktig å fortsatt ha kontroll over sine egne nasjonale konkurransemyndigheter. En viktig dragkamp også i fremtiden vil derfor være mellom de som ønsker et enda tettere samarbeid med fullstendig harmoniserte regler for aktivitet av EU-dimensjon, og de som vil holde igjen og ønsker at medlemslandene fortsatt skal ha en frihet til å styre sin egen konkurransepolitikk.

6 Litteraturliste

6.1 TRAKTATER:

Traktat om opprettelse av det europeiske fellesskap.

Roma, den 25. mars 1957

Avtale om det europeiske økonomiske samarbeidsområde.

Oporto, den 2. mai 1992

6.2 FORORDNINGER:

Rfo 1/2003 Rådets forordning nr. 1/2003 af 16. december 2002 om gennemførelse af konkurrencereglerne i traktatens artikel 81 og 82. (EØS-relevant tekst)

Rfo 17/62 EØF Rådet: Første forordning om anvendelse af bestemmelserne i traktatens artikler 85 og 86.

EF-Tidende nr. P 13 af 21.2.1962 s.204 – 211.

6.3 FORARBEIDER:

KOM (99) 101 endelig udg. Hvidbog om modernisering af gennemførelsesbestemmelserne til EF-traktaternes artikel 85 og 86 – Korrigendum.
EF-Tidende nr. C 132 af 12.5.1999 s. 1.

CES (2000) C 51/15 Det Økonomiske og Sociale Udvalgs udtalelse om ”Hvidbog om modernisering af gennemførelsesbestemmelserne til EF-traktatens artikel 81 og 82 Kommisionsprogram nr. 99/027”.

EF-Tidende nr. C 51 af 23.2.2000 s. 55 – 66.

- PE DOK A5-69/1999 Europa Parlamentets udtalelse om Kommissionens hvidbog om moderniseringen af gennemførelsesbestemmelserne til EF-Traktatens art. 81 og 82.
EF-Tidende nr. C 304 af 24.10.2000 s. 66 – 69.
- KOM (2000) 582 Forslag til Raadets forordning om gennemførelse af konkurrencereglerne i traktatens artikel 81 og 82 og om ændring af forordning (EØF) nr. 1017/68, (EØF) nr. 2988/74, (EØF) nr. 4056/86 og (EØF) nr. 3975/87 (gennemførelsesforordning til traktatens artikel 81 og 82) (fremsat af Kommissionen).
EF-Tidende nr. C 365 E af 19.12.2000 s. 284 – 296.
- CES (2001) C 155/14 Det Økonomiske og Sociale Udvalgs udtalelse om ”Forslag til Rådets forordning om gennemførelse af konkurrencereglerne i traktatens artikel 81 og 82 og om ændring af forordning (EØF) nr. 1017/68, (EØF) nr. 2988/74, (EØF) nr. 4056/86 og (EØF) nr. 3975/87 (gennemførelsesforordning til traktatens artikel 81 og 82)”
EF-Tidende nr. C 155 af 29.5.2001 s. 73 – 80.
- PE DOK A5-229/2001 Europa Parlamentets lovgivningsmæssige beslutning om forslag til Rådets forordning om gennemførelse af konkurrencereglerne i traktatens artikel 81 og 82 og om ændring af forordning (EØF) nr. 1017/68, (EØF) nr. 2988/74, (EØF) nr. 4056/86 og (EØF) nr. 3975/87.
EF-Tidende nr. C 72 E af 21.3.2002 s. 305.

6.4 MEDDELELSER:

Kommisionens meddelelse om samarbejdet mellem Kommissionen og medlemstaternes konkurrencemyndigheder ved behandling af sager, der henhører under EF-traktatens artikel 85 og 86. (Nåværende artikkel 81 og 82).

EF-Tidende nr. C 313/3 af 15.10.1997 s. 3 – 11.

6.5 DOMMER:

Sak 56/65: Société Technique Minière mot Maschinenbau Ulm GmbH.
[1966] E.C.R. 235

Sak 14/68: Walt-Willhelm mot Bundeskartellamt.
[1969] E.C.R. 1

Sak 26/76: United Brands Company og United Brands Continentaal BV mot
Kommisjonen.
[1978] E.C.R. 207

Sak 99/79: Lancôme mot Etos.
[1980] E.C.R. 2511

Sak C-177/88: Dekker mot Stichting voor Jong Volwassenen.
[1990] E.C.R. I-3941

Sak C-213/89: R. mot det britiske transportministeriet.
[1990] E.C.R. I-2433

Sak C-271/91: Marshall mot Southampton and South West Area Health Authority II.
[1993] E.C.R. I-4367

Sak C-70/93: BMW mot ALD Auto-Leasing.
[1995] E.C.R. I-3439

6.6 BØKER:

Craig, Paul. *EU LAW, text, cases and materials*. Paul Craig, Gràinne de Bùrca. 3rd edn. Oxford University Press, 2003. ISBN 0199249431.

Kerse, C.S. *E.C. Antitrust Procedure*. 4th edn. Sweet & Maxwell, 1998. ISBN 0421610506.

Whish, Richard. *Competition Law*. 4th edn. Butterworths, 2001. ISBN 0406002665

6.7 ARTIKLER:

Dalheimer, Dorothe. *Regulation 1/2003: a modernised application of EC competition rules*. Dorothe Dalheimer, Céline Gauer, Lars Kjolbye og Eddy De Smijter.

I: Competition Policy Newsletter 2003 number 1, s. [3-8]

Tilgang: <http://europa.eu.int/comm/competition/publications/cpn/> [Siteret 8.5.2003]

Geradin, Damien. *Competition between rules and rules of competition: A legal and economic analysis of the proposed Modernization of the enforcement of EC competition law*.

I: The Columbia Journal of European Law. (2002) Vol. 9, No. 1, s. [1-28].

Pappalardo, Aurelio. *Modernisation of EC competition law: Some doubts and questions on the forthcoming reform*.

I: Fordham Corporate Law Institute. (Fordham University, 2000), s. [365-369]

Schaub, Alexander. *Continued focus on reform: Recent developments in EC competition policy*.

I: Fordham Corporate Law Institute. (Fordham University, 2001) s. [31-51]

Van Bael, Ivo. *Modernization of EC Competition Law og Procedural Rights and issues*.

I: Fordham Corporate Law Institute. (Fordham University, 2000), s. [371-385]

Wils, Wouter P.J. *The modernisation of the enforcement of articles 81 and 82 EC: A*

legal and economic analysis of the Commission's proposal for a new Council regulation replacing regulation no. 17.

I: Fordham Corporate Law Institute. (Fordham University, 2000), s. [313-363]

Ysewyn, Johan. *Modernization of Competition Law*. [Online] International Law Office.

Tilgang: http://www.internationallawoffice.com/ld.cfm?Newsletters_Ref=6230

[Sitert 28.2.2003]

6.8 NORSKE LOVER:

Lov om konkurranse i ervervsvirksomhet av 11. juni 1993 nr. 65. (Konkurranseloven)

Lov om pristiltak av 11. juni 1993 nr. 66. (Pristiltakslova)

6.9 NORSKE FORARBEIDER:

Ot.prp.nr.97 (1998-1999). Om lov om endringer i lov 11 juni 1993 nr 65 om konkurranse i ervervsvirksomhet (konkurranseloven).

NOU 2001:28. Delinnstilling om endringer i konkurranselovgivningen. ISBN: 8258306103.

NOU 2003:12. Ny konkurranselov. ISBN: 8258307037